

ט"ערעד ד"ר שלמה בירנבוּסן
 א"ך דאנק א"ך פון טיפן הארץן פאר א"ער בר"י"ו פון
 ט"ו חמוץון וואס כ' באב ועפונגען אן כ' האב זי"ך אומגעקערט פון
 א באזוזך א"ן דער אלטער הים דה אין ניו-יארק בבד.
 אנטילצונגעטען א"ן דער 355טער יערלעכער יהא-קאנפערענץ. ס"אי
 פאר טיר א באמת גראַיסער כבוד חאָס אַיד האט גענומען איזוֹ פֿל
 ס" און צייט איזוֹ גראָנטיך צוֹ באַסערקן און קרייטיקְרֵן אַצָּל
 פונקטן פונעם אַקְסְפָּאַרְדְּדָעָר דְּעַפְּעַרְאָט. אַלְעָ אַיעֲרָע באַסערקונגען
 זיַּגְעָן גוֹרָם שִׁינְזּוּיִם אַיְן דער פִּינְאַלְעָר וּעְרֶסְיִע (וְאָסְסְבָּעָט דְּעַמְּסִיט דְּעַמְּסִיט)
 טָאָן וְיִסְסָאָר אַיְן נָאָךְ נִיט) אַוְן אַיְךְ דאנק אַיְךְ פָּאַרְשְׁטִיט זי"ך האַרְצִיכִיך אַיְךְ
 דער עַרְשְׁטָעָר הֻרְהָה פָּאָרָן אַיבָּעַרְלִיעְנָעָן דִּי אַרְבָּעָט אַוְן אַנְחִיזִין אַוְיָךְ
 וְיִכְּטָה קָעָ פְּרָאַבְּלָעָסְעָן.

א דאנק פָּאָרָן גְּרוּסְסְ פָּוּן אַיעֲרָ אַיְנִיקְל. ח"י אַיְךְ גַּעֲדַעַנְך
 האָב אַיְךְ יָעַנְעָ לְעַקְצִיעָ גַּעַהְאלָטָן אַיְן יְוָנוֹ. 1977 אַיְן גַּאַלְדָּעָרָם גַּרְדִּין
 ב" אַפְּאַרְזָאַמְּלִינוֹג פְּוּנָעָם "פָּאַרְאַיְן פָּוּן אַרְטָאַדְּאַקְסִישִׁידִישָׁע
 וְיִסְנְשָׁאַפְּטָלִיט" אַיבָּעָר דָּעָר גַּעַשְׂכְּטָעָ פָּוּן "דִּישָׁ אַוְן פָּאַרְשְׁטִיט זי"ך
 אַז ס"איְזָ אַסְלָאָן אַוְיָךְ צְוָעָקְוּסְעָן צְוָעָ רְיִידָן וְעַדְן אַיְךְ, בִּין אַיְךְ
 גַּעַהְעָן זַיְעָד צְוָעָ פְּרִידָן אַז נָאָךְ דָּעָר לְעַקְצִיעָ אַוְיָךְ צְוָעָקְוּסְעָן אַיעֲרָ
 אַיְנִיקְל (וְעַלְכָּעָ הַיְּסָט דָּאַכְט זי"ך אַסְחָר בִּירְנָבּוּסִים).

נָאָךְ אַזְיָעָר בִּיטָּעָן קָאַסְפָּ (וְאָסְסְ אַיְזָ בְּזָלְלָ גַּעַהְעָן שְׁלוּסְדִּי
 דָּעַטְמָאַנְטָרָאַצִּיעָם, דָּאָס אַרְדוֹיְסְגָּעָבָן פָּוּן אַז אַיְגָעָנָעָם סְטוּדָעָנְטִישָׁן
 זְשָׁוְרָנָאָל אַזְיָעָר יְדִישָׁ אַזְוּן עֲגָלִישָׁ, פָּעַטְצִיעָם וְכְדוּסָה) הָאָט דִּי
 אַדְמִינְיִסְטָרָאַצִּיעָ פָּוּן דָּעָר פְּלָעַטְבּוֹשׁ שִׁיבָּה אַז 1973-1974 אַרְדִּיְגָעָפִירָט
 אַז נְעַבְעַכְדִּיקָן קָלָאָס אַיְנָעָם לְעַצְמָן אַזְרָ פָּוּן דִּי לְיְסָודִים בְּכָדִי
 אַיְנְצָוּשְׁטָפָלָן דָּעָם רְעַש אַז דִּי נְיָוָ-אַרְקָעָר צִיְּתוֹנָגָעָן אַיבָּעָר דָּעָר
 אַזְוְנָעָרְדָרְיְקוֹנוֹג פָּוּן יְדִישָׁ אַזְוּן דָּעָר פְּלָעַטְבּוֹשׁ שִׁיבָּה. בָּאַלְדָּה וְיִיְאָךְ
 אַזְוּן דִּי אַנְדָּעָרָעָ סִיטְקָעָמְפָעָר פָּוּן סִינְזָן אַזְרָהָבָן גְּרָאַדְוָאַרְתָּ הָאָט סְעָן
 אַט דָּעָם אַיְנְצָיָקָן קָלָאָס אַזְוּיְכָעָט אַפְּגָעָשְׁטָעָלָט אַזְוּן אַרְוּס אַז ס"איְזָ
 גַּעַבְלִיבָּן פְּוּנְקָט וְיִיְרָעָר: יְדִישָׁ וְעַרְטָה דָּאַרְטָן נִיט אַרְדִּיְגָעָלָזָוּת
 אַיבָּעָרְדָן שְׁחוּלָן. לוֹיט סִינְזָן סִינְזָוָג אַיְזָ עַס אַבָּעָר אַז אַזְוּפָטָן וְאָסְסְ
 אַסְלָאַטָּלְטָקָעָ חַלְמִידִים אַזְוּן דָּעָר יְשִׁיבָה הָאָבָן צְוָלִיבָדָר תְּחִילָוקָה
 אַנְטוֹוִיקָלָט בַּי זי"ך אַז אַיְנְטָעָרָעָם צְוָעָ יְדִישָׁ, הָאָבָן זי"ך אַיְנְגָעָשָׁרִיבָן
 שְׁפָעָטָעָר צְוָעָ אַזְוּן דִּי אַזְוְנִיְוְעָרְסִיטָעָטָן אַזְיָעָךְ קָלָאָס פָּוּן יְדִישָׁ וְכְדוּמָה.
 דִּי פְּלָעַטְבּוֹשׁ שִׁיבָּה אַיְזָ אַז אַרְטָאַדְּאַקְסִישָׁעָ הַעֲבָרָעָאַשָּׁעָ טָאָג שָׁוֹל: 2
 שָׁהָא טָאָג לְעַדְגָּעָן דִּי יְנָגְלָעָךְ גְּמָרָא (אַפְּגָעָזְוּנְדָעָרָט פָּוּן דִּי סִידְלָעָ),
 אַחַזְזָעָם אַיְזָ פָּאָרָן אַהֲלָבָעָר טָאָג יְדִישָׁ לְיְסָודִים (חַנְגָּן, יְדִישָׁ
 גַּעַשְׂכְּטָעָ אַזְוּזָה), אַלְזָ עֲבָרִיחָה בְּעַבְרִיחָה (דִּי לְעַדְרָ זַיְגָעָן דָּעָר עַיְקָר
 יְשָׁרָאֵל גַּעַבְלִיבָּן זי"ז). אַיְךְ פְּרָזְוּנְלָעָךְ שְׁטָאמָן פָּוּן אַטְרָאַדְּיִצְּאָנְגָעָלָעָר
 עֲגָלִישָׁ. דֵּה אַז דָּאָט וְאַרְטָה שִׁיבָּה וְעַרְטָה דָּאָט נִיט בָּאַנוֹצָט אַיְנָעָם
 טְרָאַדְּיִצְּאָנְגָעָלָן זי"ז. אַיְךְ פְּרָזְוּנְלָעָךְ שְׁטָאמָן פָּוּן אַטְרָאַדְּיִצְּאָנְגָעָלָעָר
 (אַבָּעָר נִיט פְּרוֹטָעָר) הַיְּמָם. סְעָן הָאָט אַלְעָמָל גַּעַבְעַנְטָשָׁט לְיִכְתָּפְּרִיטִיכִיך
 צְוָעָ נְאָכָט, גַּעַגְעָסְן שְׁטָרָעָנָג כְּשָׁר, גַּעַפָּאָסְטָן יְוָם כִּיְפָרָ אַזְוּן חֲשָׁה בָּאָבָן
 גַּעַהְיָט פְּסָח אַזְוּזָה אַבָּעָר טִיר זַיְגָעָן נִיט גַּעַהְעָן שּׁוֹסְרִי שְׁבָה אַזְוּן אַזְוּן
 וְיִטְעָר אַלְיָין.

ו. כ' האב א"ך געשרי בן איין לעצטן בר'ו ה' האב א"ך א"ער נ' בון באשטעלט פון דעם פארלאג פון סאנטשעסטער וו' חערסיטטעט און כ' האפ' אים בקרוב צו באקוטען (ז') האבן סייד בעזאגט בערד אונואדר". וווען ס'וואלט געהען וועלכען גיט אייז טעליעבקיט א"ך זאל קעהען קויפן גאנך אן עקוועטפלאָר, פון טראָנטאָ, סייט א"ער חח'יטה וואלט א"ך ז'יך ז"ער געפרײַט דאס צו קויפן, אויב ס'אייז טעליעך.

ד. באנטיקו-רומיינית או ד'. טעומטן-טערדי. איז אונגענומען בז' אונדזער בעטטע פילאלאגן (ז' 10) וילט איז קיין סאל נטגאכט עון כ' הילט ניט געט נט איז א. ♀, איזער פון ד'. אטם גיגאנטן פון זער יד-שער פילאלאגן, האלט דערפונן. את דעם אינדרוק האב איז געהאט צוליב אעל סיבורת, צוישן ז': איז איזער ארטיקל "Die jiddische Sprache", Germanisch-Romanische Monatsschrift, Vol. 11, Heidelberg 1923 "Die Quellen für diesen Teil des Sprachguts sind die שריבת איר Sprache der Mischna und Gemara, mittelalterliches und neueres Hebräisch und kabbalistische Literatur. Es ist darauf hinzuweisen dass das hebräisch-aramäische Element nicht etwa, wie man annehmen könnte, sofort in vollem Umfang im Jiddishen auftrat, sondern dass es erst im Laufe der Zeit immer stärker und wichtiger wurde, vornehmlich im Lexikon..."

סיט אנדרה וערטער טעה איך איז דער ניט-פאראלעליזם וויזט
אן אויף לינגויסטי שער ירושנו פונעם סטיטישן חלק פון אַפְּרֶדִּיקָרְטְּחָזְפָּה.

"אם שיך דער לעקסיק האס מען געפינט בי ד' קרא-סטלעכע געלענדט (אוֹ אַזְמְגָעַלְעַדְנָטָעַ) פונעם 18טן אַרְהוֹנְדָעָרָט
האלט איך איז מען סוֹזְזִיךְ פָּאַרְשְׁתִּיטְזִיךְ בָּאַנְזֵוֹן סִיטְקְרִיטִישְׁעַ
סְבָשִׁירִים: אוֹיְבָא וָאַרְטָבָא אַוְויְזָט זִיךְ אַיְן 20 אַדְעָר 30 וְעַדְעָרְבִּיכְעַם
פון ד' פָּאַרְשְׁיְדְנְסְטָעַ טִילְן פון דער טַעַרְבְּ-יַדְשָׁעָרְ שְׁפָרָאָךְ.
טער טַעַרְעָעַ, אוֹן אוֹיְבָא דָסְזָאַרְטָא אַיְן אוֹיְפְּגָעָצְיָבָנָט אַיְן ד'.
סְאַדְעָרָנָעַ קָאַסְפִּילָאַצְיָעַס פון סְעַרְבְּ-יַדְשָׁעַ רַעַשְׁטָלְעַךְ סוֹזְזִיךְ פון אַנְגְּנָעָסָעַ
אַיְן סְאַיְזָא לְעַבְּדִיקְזָאַרְטָא גַּעֲוָעָן אַפְּיָלוֹ אַוְיְבָא קִין סִיטְדְּעָרָפָוּן
אַיְזָנִיט גַּעֲבָלִיבָן אַיְן סְזָרָה יַדְשָׁה. דער סְאַצְּאַלְאָגְשָׁעָרְ דָּרוֹק זִיךְ
צָו בָּאַנְזֵוֹן סִיטְסְזָרָה יַדְשָׁה אַיְזָנִיט זִיךְעָדָר אַשְׁטָאַדְקָעָר
נַאֲרָפָוּן הַיְסְטָאַרְיָשָׁן שְׁטָאַנְדְּפָוּנְקָט סוֹזְזִיךְ פון זִיךְ בָּאַפְּרִיעָן, סִין אַיְזָנִיט
פון דָעַם סְזָרָה יַדְשָׁה סְזָאַטְעָרְ בַּיִם בָּאַנְגָּעָסָעַ עַלְתָּעָרְעָה תְּקוּפָה פון
יַדְשָׁה. אַיְיךְ פְּרוֹבִירְ אַיְצָט אַוְיְשָׁטָעָלְן קְרִיטָעָרְעָם וְאַסְזָנִעָן אַדְעָר
עַנְגָּעָן זִילְעָלוֹל צָו הַעֲלָפָן בַּיִם דִיְפְּרָעָנְצָרָן צְוִישָׁן טַעַלְעָכָבָעַ
וְעַדְעָרָפָוּן אַיְזָנִיט גַּעֲוָעָן אַזְמָלְנִיט גַּעֲוָעָן אַיְזָנִיט דער גַּעַרְעָדְטָעָר
שְׁפָרָאָךְ קִין סְאַלְנִיט גַּעֲוָעָן פון דער אַנְדְּעָרְדָעָר זִיךְ. אַיְיךְ הַאֲפָעָם
אַיְיךְ בְּקָרְבוֹב צָו קָעָנָעַן שְׁרִיבָן סְעַרְבְּגָעָן דָעַם.

אַיְזָנִיט שְׁיָכָות סִיטְסְזָרָה יַדְשָׁה אַזְמָלְנִיט סְזָרָה יַדְשָׁה
(ז', 61), זִיךְ אַיְרְ פָּאַרְשְׁטִיט זִיךְ לְחָלוֹטִין גַּעַרְבָּט אַזְדָּעָר
קָעָלְטָעַט אַיְזָנִיט דָרְוָם-סְזָרָה יַדְשָׁה בְּדָרְךְ כָּלְלָסְעָרְ אַזְפָּעָנְעָרְ,
כָּאַטְשָׁ פון מִינְגָּעָ אַיְנְפָאַרְטָאַנְטָן בֵּין אַיְיךְ נִיטְזִיךְעָדָר אַזְדָּעָר אַיְזָנִיט
אוֹיְסְגָּעָהָאַלְטָן, בְּפָרְטָא אַזְנִיט גַּעַחְסָעָ צְפָוָנְדִּיקָעָ טִילְן פון דָעַר לְיָטָא
אַיְזָנִיט דָעַר קָוָאַלְטָעַט אַזְיָיךְ סְעַרְבָּאַן אַפְּעָנְגָּעָר אַזְמָלְנִיט
גַּעַבְּאַנְגָּעָן אַיְזָנִיט אַפְּאַנְגָּעָמִישָׁעָרְ טְרָאַנְסְקָרְיָעָ, נִיטְאַיְזָנִיט
פָּאַנְגָּעָטִישָׁעָרְ. וְאַסְזָנִיט אַבְּעָדָר שְׁיָיךְ דָעַר קָלָאַסְפִּיקָאַצְיָעָ פון ד'
סְזָרָה יַדְשָׁה דִיְלָעָקְטָן בֵּין אַיְיךְ דָוְרָךְ אַזְנִיט חָדְרָאַן אַנְהָעָנְגָּעָר
פון "בִּידְנְבָוִיסְסָ קָלָאַסְפִּיקָאַצְיָעָ", נִיטְפָּוּן "פְּרִילְוָזָקִיסָּ
קָלָאַסְפִּיקָאַצְיָעָ". סְרוֹבָסְטִינְגָּם הַאֲטָט דָרְוָם-סְזָרָה יַדְשָׁה בְּשָׁוְתָפוֹת
סִיטְסְזָרָה יַדְשָׁה (אַשְׁלַעַטְעָרְ נִאַסְעָן חַיְלָעָר אַזְרָזָן אַזְיָיךְ
פְּרִילְוָזָקִיסָּ אַיְנְטִילְוָנוֹגָ אַזְמָלְנִיט נִיטְקִין נִיטְרָאָלָ-
אַבְּעָקָטִישָׁעָרְ טָעָרְטִין, נַאֲרָסְטָמְפָאַלְלָן). אַיְיךְ בֵּין סְטָבָים סִיטְ
אַיְיךְ אַזְנִינוֹגָ אַזְעַנְטָרָאָל-יַדְשָׁה הַאֲטָט לְאַנְגָּעָן וְאַקָּאַלְן בְּעַת
דָרְוָם-סְזָרָה יַדְשָׁה הַאֲטָט זִיךְ נִיטְ, אַיְזָנִיט אַטְעַוְּדִיקָעָ אַזְנִיט אַרְזְוָלְטָאָט
פון דָעַם אַבְּעַדְגָּעָטָרְ בְּעַנְעָם סְטְרוֹקְטוֹרָאַלְיָזָם, דָעַר עִקְּרָבָ פון ד'
05עד אַרְדָּן. אַזְנִיט זַאֲלָל לְמַשְׁלֵל פָּאַרְגְּלִיְיכָן דָ' אַפְּאַזְוְיָצְעָם זַוְּגָ
שְׁטָשָׁ בְּנְגָד זַוְּגָ בֵּן, סִין אַיְזָנִיט דָמָסְ סִין אַיְזָנִיט צָבָיְבָיְסָ
וְאַנְגָּז זִיךְעָדָר אַזְפָּרָן דָוָבָ אַיְנְפָאַרְטָאַנְטָן פון בַּיִדְעָ דִיְלָעָקְטָן אַיְזָנִיט
פָּאַרְאָן סִין אַחִיחָוק אַיְזָנִיט אַיְכָהָוָה (דָעַר צְוַיְיָטָרְ וְאַקָּאַל הַעֲכָרְ) סִין
אַיְזָנִיט (דָעַר צְוַיְיָטָרְ וְאַקָּאַל לְעַגְוָעָר). ד' טָעָנָה אַזְנִיט דָעָקָרְ
אַיְכָהָוָה אַיְזָנִיט סְבָחִישָׁ אַיְזָנִיט דָמָסְ, דָעַקְאָרְכָה כְּסָוֹת אַיְזָנִיט צָבָיְ
וְזָאָ פון דָעַם סְטְרוֹקְטוֹרָאַלְלָסְטִינְגָּם הַאֲקָסְ-פְּאַקָּסְ
אַגְּבָ אַוְרָחָאָ: אַיְנָעָם דַּעַפְּעָרָאָט וְאַסְכָּמָבְּ כְּהָבָב גַּעַלְיָעָנָט
אַיְזָנִיט נִוְוְ-אַדְרָק אַבְּעָדָר דָעַר אַיְנָעָיְנִי קְסָטָעָרְ קָלָאַסְפִּיקָאַצְיָעָ פון ד'
סְעַרְבְּ-יַדְשָׁה דִיְלָעָקְטָן, אַיְזָנִיט אַזְעַקְוָוָמָעָן אַרְטָצְוָרְדִּין "בִּידְנְבָוִיסָ
סִיטְסִין" אַזְמָלְנִיט "פְּרִילְוָזָקִיסָּמִיסָּ" : הַאָבָב אַיְיךְ אַנְגָּעָוָיְזָן אַזְפָּרְיָלְוָזָקִיסָּ
סִיטְסִין סְטָאַרְעָט צָעָן דָעַפְּיָנִירָן סְעַרְבְּ-יַדְשָׁה וְאַגְּנָעָקִיטָט, קָעָן מעַן
אַיְזָנִיט אַזְנִינוֹגָ אַזְעַנְטָרָאָלְלָסְטִינְגָּם פון
סְעַרְבְּ-יַדְשָׁה גַּוְפָּאָ, בְּעַת בִּידְנְבָוִיסָּמִיסָּ סִיטְסִין לְאַזְטָזָזָז זִיךְ אַזְיָנְגָּזָן
אוֹיְץ פָּאַרְסָעָרְבָּיְדָשָׁה. דָסְסִינְטָט בְּעַצְמָנִיט גַּיְטָלְעָן פון

צענטראל-יידיש כ, ט בנגד צפוז-טזרח יידיש כ ניערט בלז'וּז
יענו אינעם גערמאןישן חילק וואס וואקסן פונעם לבתחים קורץ
סוקונדער געלענטן מה ד ~. אט דער סימן באויזט זיך דא א קאפעע.
טאפע 2 אין מינע אויסטייל-בלעטלעך (ב, שיק איז דא א קאפעע).
בין איז געקומען צום אויספער איז בירנבוים סימן לאזט אונדוּז
קלאסיפיצ'רן ניט נאה דאם טזרחיד. קע יידיש, ניערט דיGANCU
היסטארישע שפראן טעריטארייע פון יידיש.

וואס שיין דער געקילעכטקייט פונעם קמץ: ד, ה
או. פוייזן פון 1266 וואס איר ברענרט אין איער אויסערגעווינטעלעכע
ארבעט אין "ווע-בלעטער, 1931, זיינען אלע (א) אין דער
אומבאטאנטער פאזיציע (ב) אין פאזיציע וואס לאזן זיך
אין טערפרעטידן וו. קמצ-קטן, געהענדט אין דער אינטערפרעטאייע
פונעם וויטערדיין שווא (זוכריםנו וכון). א
גראפעטישונדראהה וואס זאל זיין מכרייע וואלט געטוזט פארקוטן
אין א טראפ וואס אין אויספ. יידיש אפנ אונ באטאנט (לטשל חתון,
פנימ ובדומה), אין ב'מיין איז דער עלטסטער או. פוייזן פון דעם ס. ז
אין פון 161טן יארהונדערט. אין האלט אין אינעם מיט איז איז
דער קמץ אין 181טן יארהונדערט איז געהען געקילעכט,
מערניט איז טענה איז דאם לאזט זיך ניט או. פוייזן גראפעטיש
ניערט דורן דער רעקאנטראוקצייע.
איז דאנק אין זיינר פארן, סעפעראט-א-פדרוק פון איער
ארטיקל אין "סוחיעט דושואיש אפערט" וואס געפינט זיך בי מיר
ציזאטן מיט איער אנדער וערק וועלכע איז האלט זיינר טיער.
ב'חאב לעצטנס געלאנט אינביבידן א צאל פאטאקאפעעס פון וערק
איינר פון ד. 2020 ערד אונ 803 ער. ארן.
ט מיט דאנק אונ גרויס דורך אונ איער משפה א ליכטיקן חנוכתנו
תלמיד

דוד קאץ